

Pilotáž KiVa programu proti šikaně v České republice

Adam Klocek¹, Kryštof Petr², Marek Pour³ & Egle Havrdová⁴
16.10.2023

¹ **Psychologický ústav Akademie věd ČR**

² **Schola Empirica; Katedra Psychologie, Univerzita Palackého**

³ **Schola Empirica; Katedra Psychologie, Masarykova univerzita**

⁴ **Schola Empirica (CEO)**

SCHOLA EMPIRICA, z.s.

Věda pro lepší výchovu, vzdělávání a rodičovství

od roku 2003

- Cílem organizace je přispívat ke zkvalitňování vzdělávání, pozitivnímu klimatu ve škole a zlepšení kvality sociálních služeb
- Mezinárodní a národní vzdělávací projekty

Hlavní témata:

- Rodičovské dovednosti
- Vzdělávání a podpora učitelů
- Vzdělávání a podpora soc. pracovníků
- Výzkum a evaluace

SCHOLA EMPIRICA, z.s. - projekty a metodiky

Metodiky

- **Dobry začátek pro rodiče- rodičovské skupiny**
- **Dobry začátek** - rozvoj sociálních a emočních kompetencí předškolních dětí
- **Skills Builder** - metodika rozvoje klíčových kompetencí, pro děti 6-18 let
- **Program proti šikaně KiVa** - program prevenci šikany pro žáky ZŠ

Mezinárodní projekty

- Prague Summer Schools
- Erasmus + projekty - MediaParents, Be-Child, Diversity +, KNOWLO

Evaluace

- NF Eduzměna, NF Abakus, Nadace VIA, PORTICUS, Magistrát hl. města Prahy,...

Obsah

1 Design evaluace

Metody a výzkumný soubor

2 Kvantitativní část - dopady

Viktimizace, postoje a well-being

3 Kvalitativní část - proces

Implementace programu

4 Závěry

5 Co dál?

1 | Design evaluace

Jak šel čas s výzkumnou částí projektu

Před intervencí

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených
cílů
Důvěra v KiVa program

*Měření učitelů probíhalo
kontinuálně.

září 2021

V polovině

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených
cílů
Důvěra v KiVa program

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize
Fokusní skupiny

únor 2022

Na konci intervence

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné
Zpětná vazba na KiVa
program

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených
cílů
Důvěra v KiVa program

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize
Fokusní skupiny

červen 2022

Follow-up po roce

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize

červen 2023

Skupina s odloženou intervencí:
Na konci prvního roku intervence

Jak šel čas s výzkumnou částí projektu

Před intervencí

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených cílů
Důvěra v KiVa program

září 2021

*Měření učitelů probíhalo kontinuálně.

V polovině

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených cílů
Důvěra v KiVa program

únor 2022

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize
Fokusní skupiny

Na konci intervence

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné
Zpětná vazba na KiVa program

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených cílů
Důvěra v KiVa program

červen 2022

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize
Fokusní skupiny

Follow-up po roce

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize

červen 2023

Skupina s odloženou intervencí:
Na konci prvního roku intervence

Jak šel čas s výzkumnou částí projektu

Před intervencí

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených
cílů
Důvěra v KiVa program

září 2021

*Měření učitelů probíhalo
kontinuálně.

V polovině

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených
cílů
Důvěra v KiVa program

únor 2022

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize
Fokusní skupiny

Na konci intervence

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné
Zpětná vazba na KiVa
program

Měření učitelů*

Plány a přípravy lekcí
Reflexe lekcí a dosažených
cílů
Důvěra v KiVa program

červen 2022

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize
Fokusní skupiny

Follow-up po roce

Měření žáků

Anonymní kódy
Reporty se zpětnou vazbou
Konkrétní proměnné

Metodická návštěva

Principy programu
Náslech KiVa lekce

Měření koordinátorů

Záznamy šetření
Intervize/supervize

červen 2023

Skupina s odloženou intervencí:
Na konci prvního roku intervence

Vzorek (září 2021 – červen 2023)

Žáci

4. ročník (n = 200)

průměrně 9,25 let, 52 % dívek

6. ročník (n = 207)

průměrně 11,2 let, 55 % dívek

Intervenční skupina

Učitelé

32 tříd

Žáci

4. ročník (n = 202)

průměrně 9,34 let, 49 % dívek

6. ročník (n = 199)

průměrně 11,4 let, 48 % dívek

Kontrolní skupina

Učitelé

31 tříd

Koordinátoři

24 koordinátorů (-2 follow-up červen 2023)

4 metodikové KiVa (M. Kotrbová, I. Zárubová,
V. Švomová, A. Strnad)

Královéhradecký kraj

Plzeňský kraj

Praha

Středočeský kraj

Ústecký kraj

Proměnné, které jsme sledovali

1 | Viktimizace x šikanování druhých

Ublížování
Viditelné i skryté formy
Dotazník:
*Florence Bullying
Victimization Scales*

2 | Wellbeing

Pozitivní emoční stav
Pozitivní náhled na život
Dotazník:
*Stirling Children's Well-
being Scale*

3 | Protektivní a rizikové faktory

Morální vyvazování x kog. empatie
Sociální sebekoncept
Pocit sounáležitosti se školou

4 | Kvalita implementace

Kombinace
kvantitativních
a kvalitativních dat

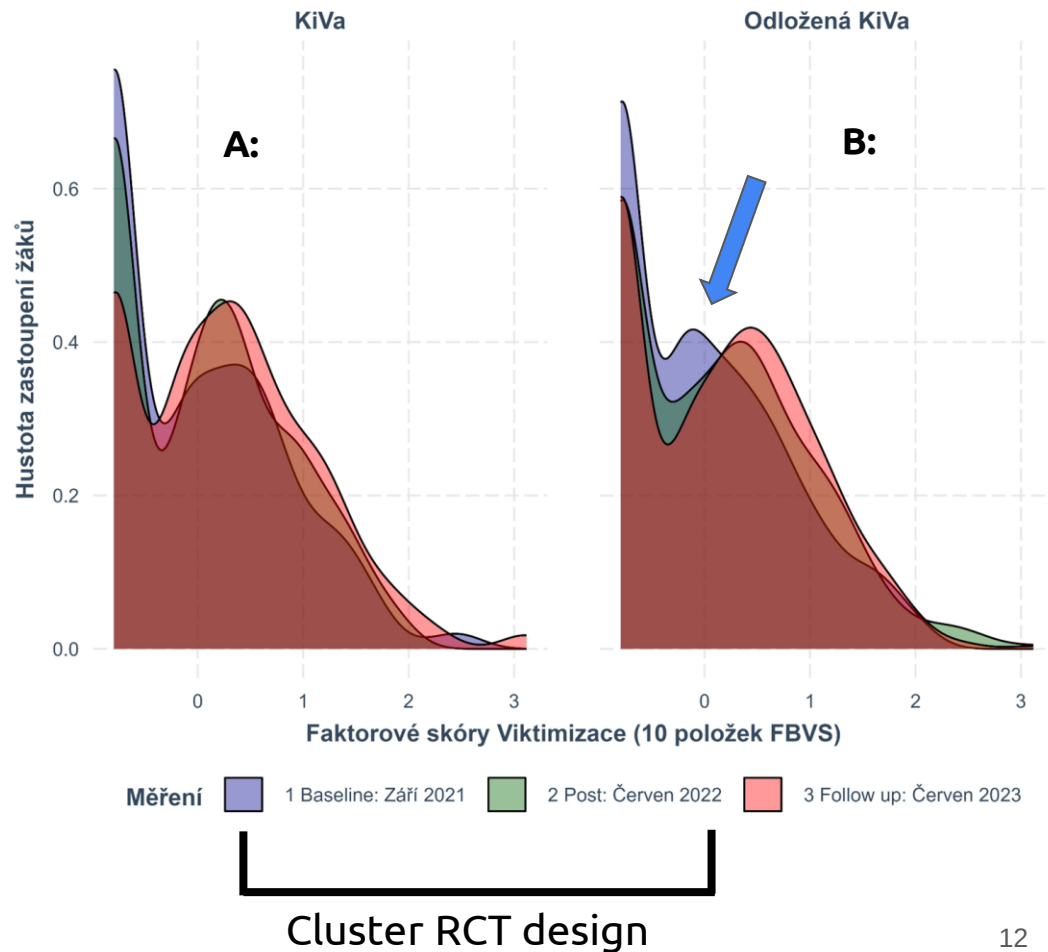

2 | Kvantitativní část - dopady

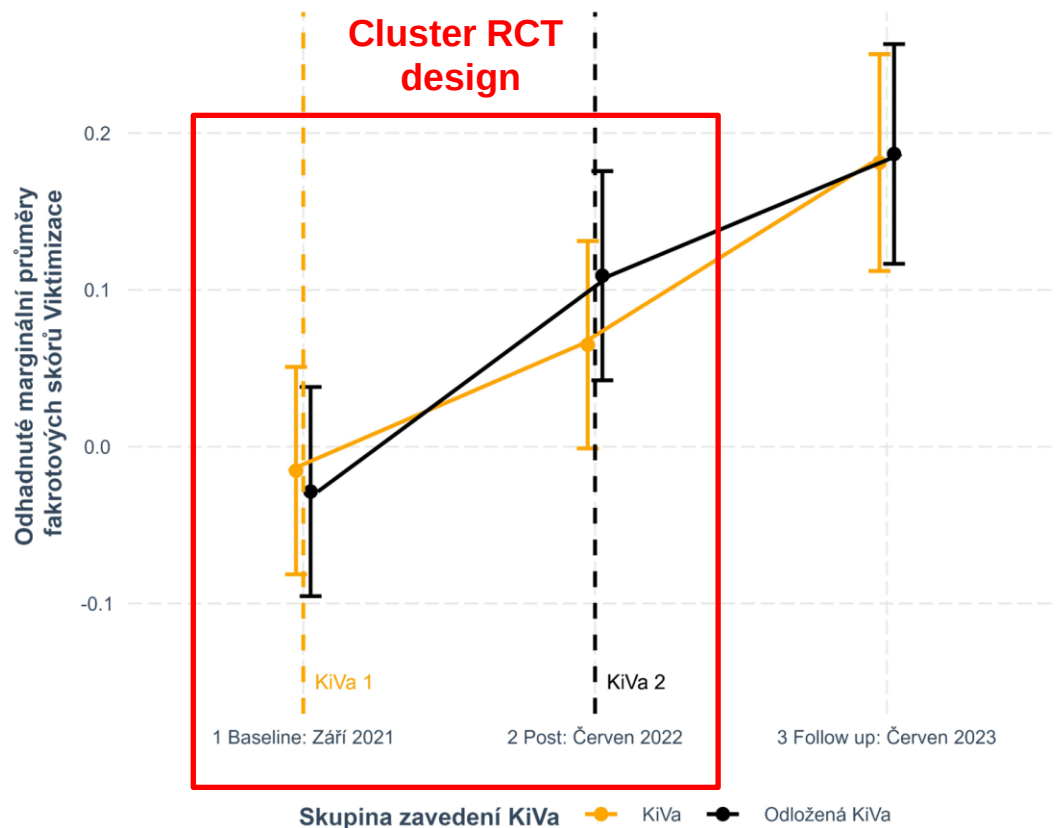

1 Rozdíly ve viktimizaci

- **A:** Skupina s KiVou od září 2021
- **B:** Skupina s KiVou od září 2022
- *Chrání KiVa proti nárůstu viktimizace?*
- Došlo k senzitivizaci tématu?

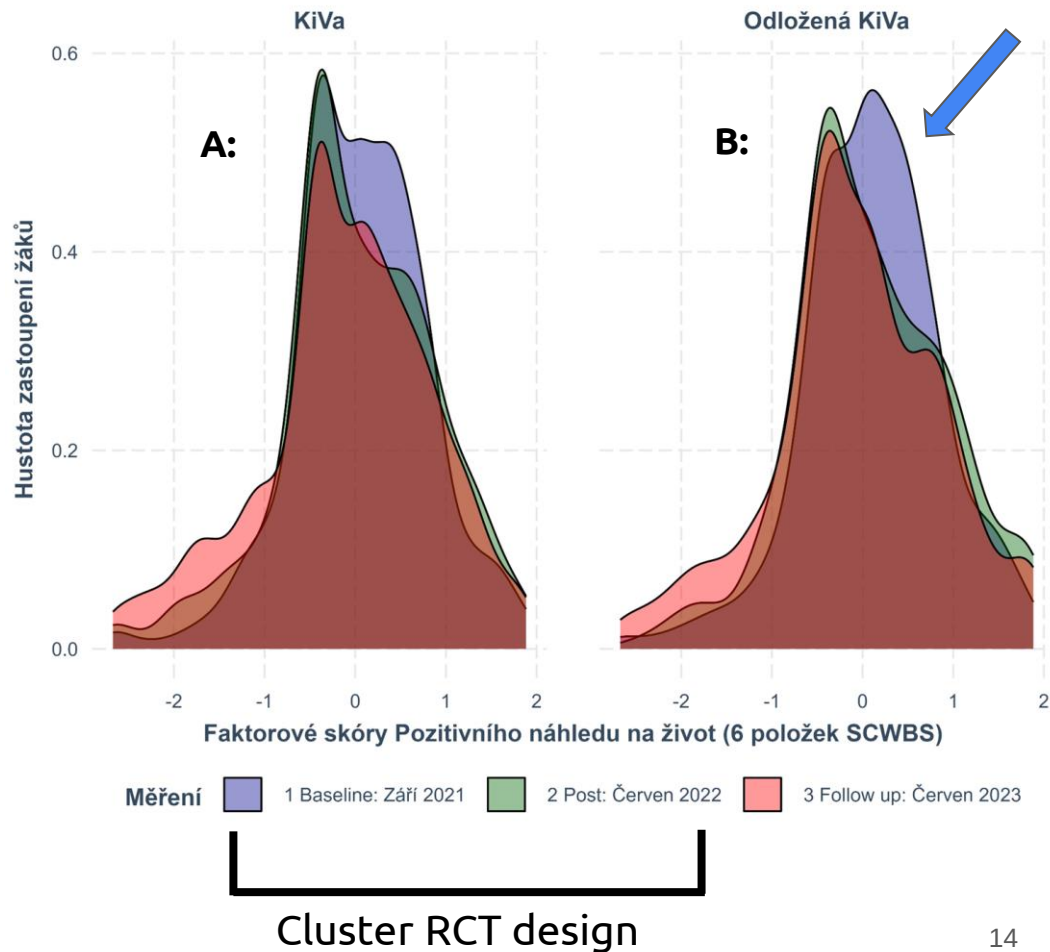
1 Rozdíly ve viktimizaci v čase

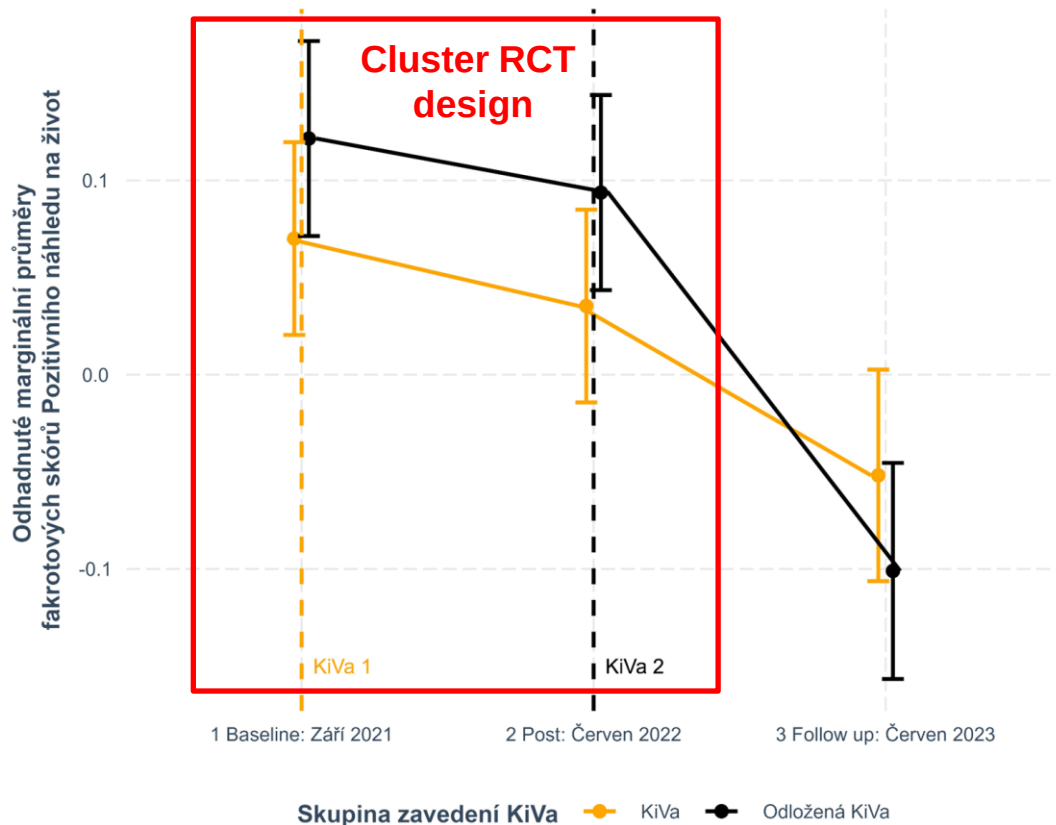
- **Byla těžká doba?**
 - Covid, Ukrajina, energetická krize
- **Efekt poskytování zpětné vazby?**
- **Nepřítomnost “neKiVa” porovnání (follow-up)**
 - nejedná se o univerzální trend?

2 Rozdíly ve Well-beingu

- **A:** Skupina s KiVou od září 2021
- **B:** Skupina s KiVou od září 2022
- U obou skupin došlo ke snížení well-beingu

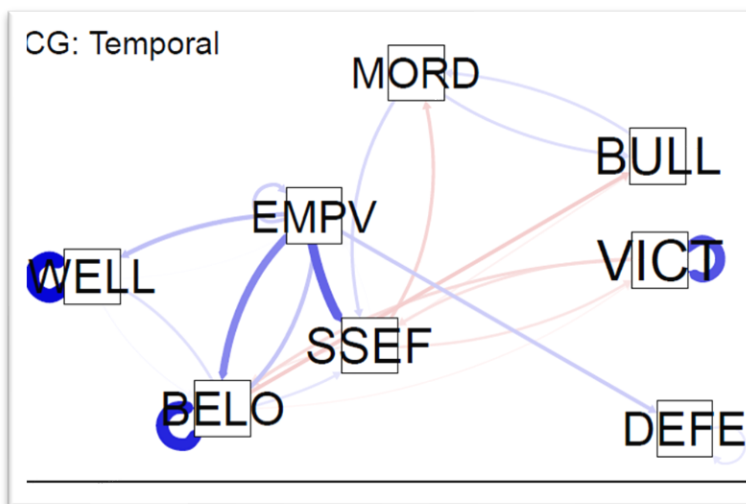
2 Rozdíly ve Well-beingu

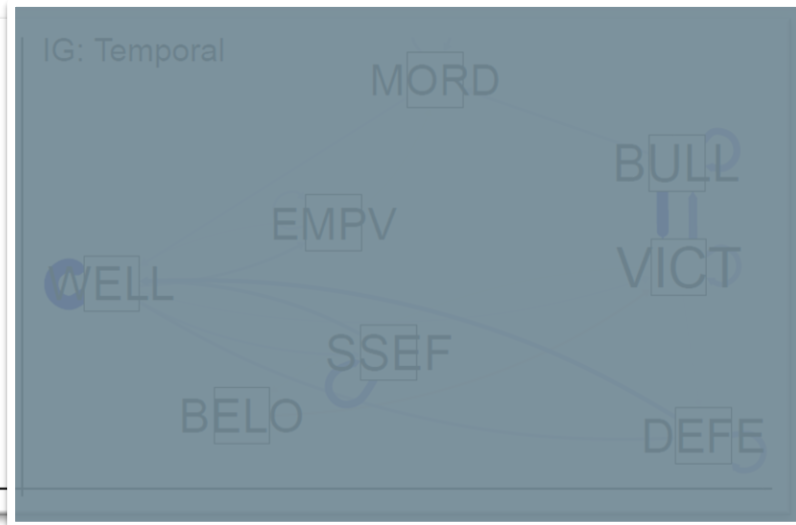
- **Byla těžká doba?**
– Covid, Ukrajina, energetická krize
- **Nepřítomnost “neKiVa” porovnání (follow-up)**
– nejedná se o univerzální trend?
- *KiVa poskytovaná po delší dobu o něco lépe „brzdí“ pokles well-beingu*

Protektivní a rizikové faktory: KiVa a kontrolní skupina (září 2021-červen 2022)

Kontrolní

KiVa

VICT = Viktimizace
BULLY = Šikana
WELL = Wellbeing
BELO = Patřím
SSEF = Sebekoncept
EMPV = Empatie
MORD = Mor. vyvaz.
DEFE = Bránění

Přirozeně (kontrolní sk.)

- 1) Sounáležitost se školou → všechny 3 outcomes
- 2) Empatie k obětem klíčová i pro bránění obětí
- 3) Negativní smyčka: viktimizace – soc. sebekoncept

KiVa (intervenční sk.)

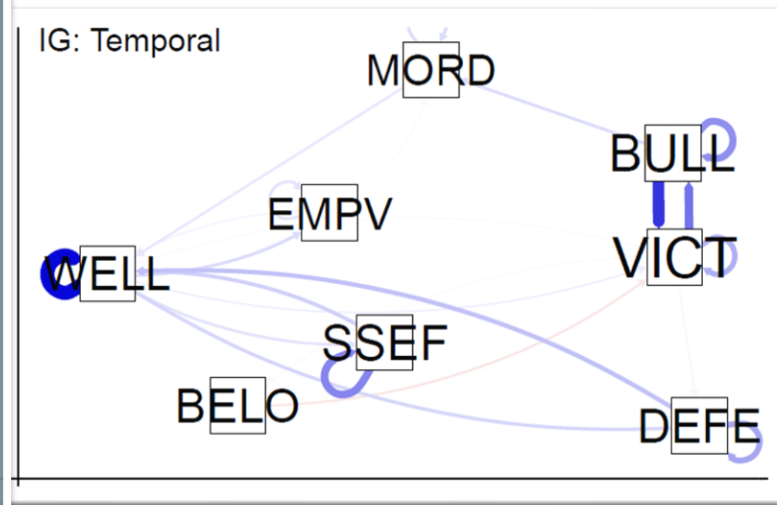
- 1) Empatie není klíčová; Bránění je spojeno s wellbeingem
- 2) Morální vyvazování zpětně nezvyšuje šikanu
- 3) Negativní smyčka (VICT-SSEF) zmizela
- 4) Senzitizace „bully-victims“

Protektivní a rizikové faktory: KiVa a kontrolní skupina (září 2021-červen 2022)

Kontrolní

KiVa

VICT = Viktimizace
BULLY = Šikana
WELL = Wellbeing
BELO = Patřím
SSEF = Sebekoncept
EMPV = Empatie
MORD = Mor. vyvaz.
DEFE = Bránění

Přirozeně (kontrolní sk.)

- 1) Sounáležitost se školou → všechny 3 outcomes
- 2) Empatie k obětem klíčová i pro bránění obětí
- 3) Negativní smyčka: viktimizace – soc. sebekoncept

KiVa (intervenční sk.)

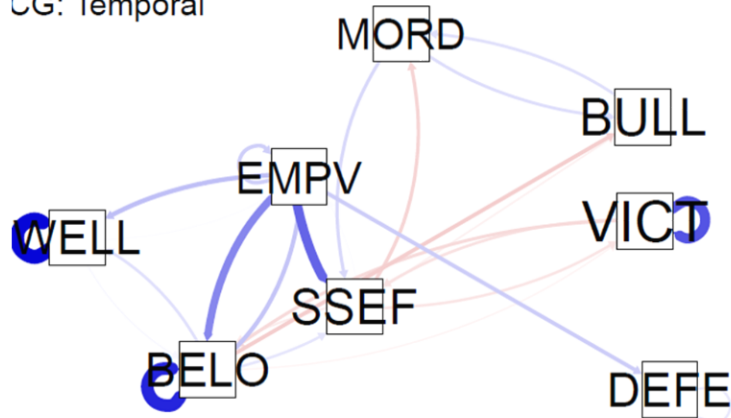
- 1) Empatie není klíčová; Bránění je spojeno s wellbeingem
- 2) Morální vyvazování zpětně nezvyšuje šikanu
- 3) Negativní smyčka (VICT-SSEF) zmizela
- 4) Senzitivizace „bully-victims“

Protektivní a rizikové faktory: KiVa a kontrolní skupina (září 2021-červen 2022)

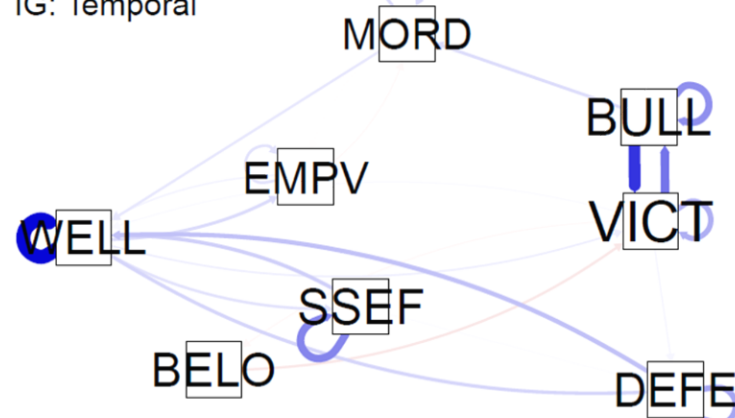
Kontrolní

KiVa

CG: Temporal

IG: Temporal

VICT = Viktimizace
BULLY = Šikana
WELL = Wellbeing
BELO = Patřím
SSEF = Sebekoncept
EMPV = Empatie
MORD = Mor. vyvaz.
DEFE = Bránění

Přirozeně (kontrolní sk.)

- 1) Sounáležitost se školou → všechny 3 outcomes
- 2) Empatie k obětem klíčová i pro bránění obětí
- 3) Negativní smyčka: viktimizace – soc. sebekoncept

KiVa (intervenční sk.)

- 1) Empatie není klíčová; Bránění je spojeno s wellbeingem
- 2) Morální vyvazování zpětně nezvyšuje šikanu
- 3) Negativní smyčka (VICT-SSEF) zmizela
- 4) Senzitizace „bully-victims“

3 | Kvalitativní část – proces (září 2021 – červen 2022)

Kvalita implementace (září 2021 – červen 2022)

Škola	Velikost školy	Počet vyškolených/ všech učitelů [KiVa manuálů] na škole	Dávka KiVa lekcí (4. ročníky; 6. ročníky)	Průměr celoškolského implementačního checklistu	Počet potvrzených případů šikany/ diskutovaných případů
1.	280	1/24 [3]	01;04	0,8	0/0
2.	550	7/40 [6]	20;20	1,8	0/2
3.	155	3/15 [4]	20;20	1,8	1/5
4.	486	1/25 [2]	16;16	1,7	NA/7
5.	198	4/17 [3]	12;12	1,3	NA/NA
6.	300	3/21 [3]	18;14	1,7	1/3
7.	260	2/22 [4]	10;10	1,4	1/4
8.	299	1/22 [2]	10;11	1,3	NA/NA
9.	230	1/16 [3]	13;12	1,3	0/0
10.	305	4/27 [5]	13;16	1,8	3/3
11.	153	3/13 [2]	04;04	0,8	NA/NA
12.	393	6/29 [6]	00;03	1,4	3/7

Celkově v prvním roce nižší kvalita implementace

- 1) Rozdíly mezi školami v počtech vyškolených učitelů
- 2) Rozdíly mezi školami v počtech odučených KiVa lekcí
- 3) Rozdíly mezi školami v celkovém hodnocení kvality implementace metodikem při návštěvě školy
- 4) Složitě získat ze škol data k plánům KiVa lekcí

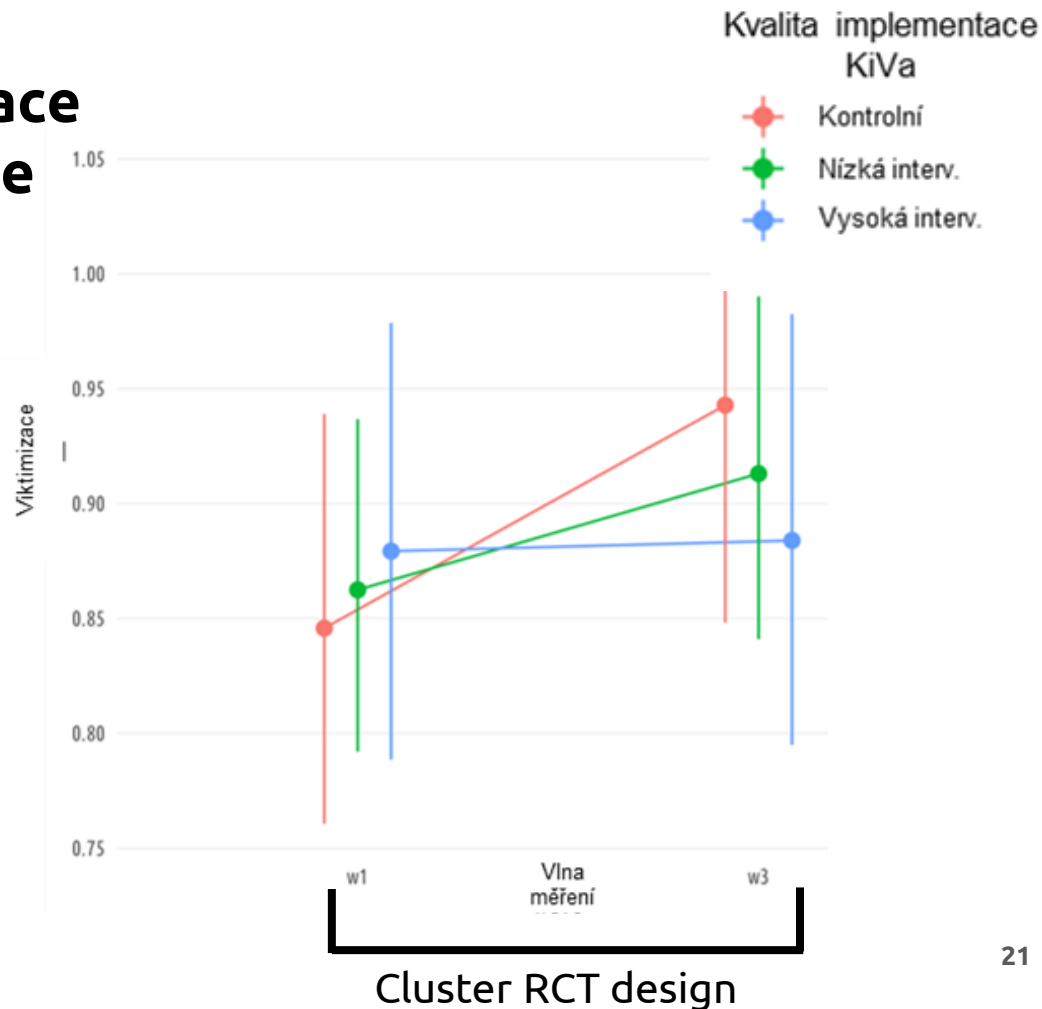
ALE Kvalitnější implementace = lepší prevence viktimizace

Co funguje lépe?

- Více lekcí
- Správná aplikace cílených opatření
- Zavedení celoškolského fungování programu
- Držet se manuálu při KiVa lekcích a lekce vést aktivně

Použitý indikátor

- Hodnocení dodržování principů KiVa
- Hodnotí metodik při návštěvě školy

Nejčastěji zmiňovaná témata v otázce šikany

Školy téma šikany řeší fakticky relativně podobně

- 1) Preventivní týmy na školách, konkrétní řešení na základě krizového plánu
- 2) Svépomoc metodiků, výchovných poradců, speciálních pedagogů, psychologů, zástupců OSPOD nebo i PČR

Obvyklá zkušenost s programy proti šikaně

- 1) Externí spolupráce s PPP, neziskovými organizacemi
- 2) Jedno téma/subtéma - útržkovitost programů
- 3) Cykly seminářů, kde jsou děti nejčastěji pasivními posluchači
- 4) Nárazová spolupráce, která se liší svým objemem i kvalitou

“...ať už jsme dělali jakýkoli program, tak se nám ta čísla ... nemění, zůstávají stejná. Je otázka, zda je to tím programem nebo že jsou to nárazové akce. Tady je totiž také problém v tom, že tu je hrozně málo programů, které by byly opravdu výborné. Když už máme nějaké reference ... tak je problém vzdálenost nebo zahlcenost toho subjektu, nebo i finanční stránka.” (Respondent D)

Slovy učitelů/koordinátorů...

Zkušenosti s KiVa (koordinátoři, n = 12)

- 1) Interaktivita, práce ve skupině, hry, dramatizace témat
- 2) Flexibilita a komplexnost, možnost upřednostnit některou ze součástí KiVy
- 3) Shoda na definicích toho, co šikanou je a co ne
- 4) Nastavení systému řešení šikany

Přínosy KiVa (koordinátoři, n = 12)

- 1) Udržitelný program – dlouhodobý a kontinuální
- 2) Žáci ví, na koho se obrátit v případě problému + téma šikany přestává být tabu
- 3) Od sebepoznání k respektujícímu vztahu k druhým + větší dialog mezi učiteli a žáky
- 4) Zlepšení klimatu ve třídě + zejména mladší žáci se do školy na KiVa lekce těší
- 5) Škola není jen o výkonu – sdílení pocitů je tématem
- 6) Snížení kázeňských opatření

Implementace. Co funguje a co nefunguje?

- Klíčovou je pro koordinátory podpora vedení školy, ředitele (nutná podmínka), ale stejně tak kolegů (ideální scénář)
- Postoje kolegů jsou proměnlivé a nelze je jednoduše škatulkovat
 - > Pozitivní zkušenost s programem/aktivitami
 - > Flexibilita umožňuje realizovat aktivity na míru
 - > Spíše než věk hraje roli motivace a postoj učitele
- Intervenční školy zpětně zdůrazňují větší prostor na přípravu školení pracovníků/ dřívější práce s metodiky/ větší seznámení se s materiály
- Opakovaně se ukazuje, že lépe funguje implementace na prvním stupni

“...děti, které spolu už chodily do školy víc než 5 let, mají mezi sebou nastavené vztahy a pravidla a my jim teď zvnějšku říkáme, jak se mají chovat.”

Co na KiVa říkali žáci po prvním roce?

Žáci, kterým se KiVa celkově líbila (n = 132)

4. ročníky

+

KiVa hry; všechno; můžu se svěřit; jsem rád, že KiVa je; protože se mi nelíbí šikana; protože se neučíme; jednotlivé aktivity; vím jak se zachovat

-

Nic; vyplňování dotazníků; KiVa hry

Žáci, kterým se KiVa celkově nelíbila (n = 13)

4. ročníky

+

KiVa hry; aktivní program; pomáhá šikanovaným

-

Všechno; někteří šikanují pořád; dotazníky

Žáci, kterým se KiVa celkově líbila (n = 86)

6. ročníky

+

KiVa hry; všechno; respekt k žákům; dotazníky; KiVa se snaží pomáhat; mohli jsme si povídat; neučíme se; pochopili jsme smysl šikany; zábava; videa; přesvědčilo mě to, že šikana není fajn; přístup k dětem

-

Málokrát do roka; nic; jak se ostatní vytahovali se šikanou; zráta času; KiVa se mi nelíbí; KiVa hry

Žáci, kterým se KiVa celkově nelíbila (n = 24)

6. ročníky

+

Nic; všechno; jak je to zorganizované

-

Nudí mě to a není mi to příjemné; nic; všechno; namísto hudebky jsme měli KiVu; přicházím o tělocvik

Poučení z kvalitativní části evaluace

**Je nutné realisticky
zhodnotit, v jakém
objemu se v prvotní fázi
zapojit**

**Univerzálnost metod,
hry, a interaktivita
nabízí využití i v jiných
hodinách a aktivitách**

**Za úvahu stojí nakolik
formalizovat/doporučit
strukturu hodin tak, aby
mělo vedení školy
“návod” k tomu, do jakých
hodin a v jaké míře KiVu
zařadit**

**Zahraniční renomé pro
někoho dodatečným
puncem kvality, pro
jiného zdroj nedůvěry**

**Více přemýšlení
o tématu šikany může
znamenat i více vtípků
a nálepek**

4 | Závěry a diskuze

Mírné snížení well-beingu a
mírné zvýšení viktimizace u
obou skupin.

KiVa jako protektivní
faktor proti zvyšování
viktimizace.

**Jeden rok je krátká doba
– některé efekty trvají
déle**

**O něco efektivnější školy
s kvalitnější
implementací**

Vedení školy má klíčovou
roli

**Běžná třída – pomáhají ti
empatičtí žáci**

**Běžná třída – viktimizace
zhoršuje soc. sebekoncept**

KiVa – žáci se cítí lépe, poté
co více brání spolužáky;
viktimizace nezhoršuje soc.
sebekoncept

**KiVa – morální vyvazování
nevede k dalšímu zvyšování
šikany**

Ale KiVa – ti, kteří šikanují
druhé, více reportují, že jsou
sami viktimizovaní

Závěry

**V důsledku intervence
jsou žáci o něco citlivější
ve vnímání svých
sociálních dovedností a
emocí.**

Žáci v KiVa školách jsou
vůči sobě o něco
sebekritičtější než žáci v
kontrolních školách.

**Většině žáků se KiVa
program líbil**

Role rozdílného
způsobu
implementace?

Paradox zdravého
kontextu v KiVa?

Role
zcitlivění/senzitizace
žáků?

5 | Co do budoucna?

Větší efekt u
mladších žáků?

Mechanismy změny?

Efektivita jednotlivých
částí programu i
celkově?

Sociometrie tříd?

